

POPIS PRŮBĚHU ŘEŠENÍ

Cílem výzkumu Centra je komplexní analýza zdrojů a výsledků konkurenční schopnosti ČR a identifikace souvisejících hospodářskopolitických implikací pro podporu úspěšného přechodu na znalostně založenou ekonomiku. Postup řešení je stanoven projektem a je strukturován do čtyř komponent, které pokrývají klíčové oblasti zkoumané problematiky, a to (1) růstová výkonnost a stabilita, (2) institucionální kvalita, (3) inovační výkonnost a (4) kvalita lidských zdrojů. Řešení probíhalo na třech pracovištích: Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity (ESF) a Centrum ekonomických studií při GF VŠEM, o.p.s. (CES) se zaměřily na první tři komponenty, Národní observatoř zaměstnanosti a vzdělávání při NVF, o.p.s. (NOZV) na čtvrtou komponentu. Na počátku roku 2005 bylo v souladu s projektem provedeno a upřesněno zaměření jednotlivých pracovišť.

Postup řešení v jednotlivých komponentách byl následující:

(1) Růstová výkonnost a stabilita. V CES byla zkoumána z hlediska faktorů strany nabídky a poptávky včetně jejich interakce v makroekonomické rovnováze a podle průběhu reálné a nominální konvergence. V oblasti růstové výkonnosti se na straně nabídky zkoumaly faktory práce, kapitálu a souhrnné produktivity faktorů, které dlouhodobě podmiňují ekonomický růst. V mezinárodním srovnání byl analyzován vliv technologického pokroku. Strana poptávky byla analyzována podle základních složek poptávky (soukromá spotřeba, veřejná spotřeba, investice a zahraniční obchod) s vyčíslením jejich příspěvku k růstu HDP. Navíc bylo provedeno mezinárodní srovnání struktury poptávky v paritách kupní síly. Makroekonomická rovnováha byla zkoumána na základě vztahu domácí nabídky (HDP) a domácí poptávky (konečná spotřeba a investice) a vztahu národních úspor a domácích investic, který umožňuje spojit vnitřní ekonomickou rovnováhu s vnější rovnováhou. Byly identifikovány institucionální sektory přispívající ke vzniku záporné mezery mezi úsporami a investicemi. Na poptávkové straně byl výzkum zaměřen rovněž na vývoj daňové kvóty, ta podmiňuje ekonomický růst. Analýza byla zaměřena na vývoj kvóty v čase i na mezinárodní srovnání. Postup reálné konvergence k vyspělým zemím EU byl hodnocen jak celkově podle přibližování ekonomické úrovně, měřené HDP na obyvatele v paritě kupní síly, tak i v rozložení na přínos produktivity práce a vývoje zaměstnanosti. Srovnání se provádělo s průměrnou úrovní zemí EU-25 a s jednotlivými novými členskými zeměmi, zejména zeměmi střeoevropské pětky. Úroveň cenové konkurenční schopnosti byla analyzována na základě ukazatele jednotkových pracovních nákladů, speciálně konstruovaného pro toto mezinárodní srovnání. Započalo se též zkoumáním souvislosti nominální a reálné konvergence, přičemž přibližování cenových úrovní se zkoumalo ve vztahu k ekonomické úrovni. Na ESF byly identifikovány faktory hospodářského růstu, jak na nabídkové, tak na poptávkové straně. Růst agregátního výstupu byl dekomponován na příspěvky jednotlivých výrobních faktorů. V mezinárodním srovnání byl předmětem analýzy vliv technologií a technického pokroku. I na tomto pracovišti byl na poptávkové straně výzkum zaměřen na vývoj daňové kvóty, a to na vývoj kvóty v čase a na mezinárodní srovnání. Dalším předmětem výzkumu byl vliv vnějších šoků na růst a stabilitu ekonomiky, identifikace možných zdrojů makroekonomické nestability a možností centrální banky při stabilizaci výstupu a inflace. Proto byla zkoumána i monetární politika a její vliv na malou otevřenou, inflačně cílenou ekonomiku České republiky. Bylo analyzováno optimální chování centrální banky představované variantními monetárními pravidly, včetně jejich výběru a testování robustnosti.

(2) Institucionální kvalita. V CES byla hodnocena podle hledisek kvality správy a kvality podnikového prostředí. Kvalita správy je zkoumána podle tří základních hledisek *governance matters* Světové banky, a to kvalita politického procesu, efektivnost a realizace vládních politik a kvalita interakcí mezi institucionálními subjekty. Tato analýza byla doplněna o další přístupy zejména v oblasti kvality veřejných institucí, ekonomické

svobody, politického rizika a právního prostředí. Výsledky analýzy slouží k odlišení institucionálních modelů mezi skupinami zemí EU a k testování jejich vztahu k ekonomické výkonnosti a konkurenceschopnosti. Kvalita podnikového prostředí zdůrazňuje dílčí (mikroekonomické) hledisko institucionální kvality. Její hodnocení bylo oproti projektu rozšířeno v reakci na aktualizaci dostupných dat a metodologických přístupů. Kvalita byla hodnocena podle hledisek efektivnosti dílčích trhů a podmínek pro podnikání a kvality podnikové správy. Efektivnost dílčích trhů zahrnuje oblast fungování produktových, finančních a pracovních trhů s důrazem na problémy jejich pružnosti při strukturálním přizpůsobení a zvyšování konkurenceschopnosti. Podmínky pro podnikání byly hodnoceny podle výsledků projektu *Doing Business* Světové banky s rozšířeným komentářem specifík České republiky ve sledovaných oblastech. Výsledky byly aplikovány v ekonomické analýze s využitím dalších hledisek institucionální kvality. Kvalita podnikové správy je hodnocena podle ukazatelů správy a řízení společnosti i konkrétními srovnáními některých prvků technologie výkonu správy obchodních společností. Relevantní data jsou komparována s výsledky výzkumu evropské corporate governance. Na ESF bylo v oblasti corporate governance předmětem analýz hodnocení výkonnosti vlád a institucionálních změn s ohledem na vytváření transparentního a funkčního podnikatelského prostředí a o její vliv na obecnou míru regulace ve společnosti, zvláště se zaměřením na ekonomické regulace (cenová regulace, regulace na trhu práce a regulace finančních institucí). Analýzy kvality regulace byly provedeny v porovnání ČR s EU. Byly analyzovány i jednotlivé determinanty kvality regulace a hledány příčiny horšího hodnocení ČR ve srovnání s výše uvedenými skupinami zemí a v obecnější rovině s globalizačními tendencemi. Analýzy dále vycházely z poznání, že nízká kvalita veřejné správy vytváří prostor pro korupční jednání, jehož analýza rovněž spadá do této oblasti. Nedílnou součástí byla i analýza a hodnocení kvality právního řádu včetně ochrany vlastnických práv a vytváření legislativního rámce pro podnikání. V této oblasti se hodnocení kvality správy prolíná s kvalitou firemního prostředí, jehož analýza se zaměřuje nejen na vnější překážky kladené podnikání a podnikatelskému objevování, ale i na vnitřní aspekty vztahu výkonnosti a institucionální kvality firem.

(3) Inovační výkonnost. V CES byla hodnocena podle kvalitativních hledisek konkurenční výhody a zdrojů a výsledků inovační výkonnosti. Kvalita konkurenční výhody je přiblížena podle vývozní výkonnosti produktů a odvětví s odlišnou technologickou náročností, a to s využitím komoditních statistik a statistik národních účtů (z hlediska hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti), a dále s využitím profesní náročnosti zaměstnanosti. Kromě standardních metod strukturální analýzy je aplikován i přístup s využitím input-output metod. Pro vymezení odvětvových celků, které jsou důležité např. pro šíření technologií, znalostí a inovací v ekonomice, byla využita klastrová analýza založená na matici koeficientů komplexní spotřeby. Inovační vstupy a výstupy jsou hodnoceny podle aktivit výzkumu a vývoje a dalších předpokladů inovační výkonnosti, podle výsledků inovačních aktivit a podle rozsahu a intenzity využívání informačních a komunikačních technologií. Analýza inovačních vstupů je založena na metodologii sektorové struktury národních inovačních systémů, která je využita pro interpretaci inovačního prostředí, jeho aktérů a vztahů mezi nimi. Při analýze jsou uplatněny ukazatele finančních a lidských zdrojů a kvalitativně orientovaná hodnocení na národní, regionální i odvětvové úrovni. Inovační aktivity jsou hodnoceny zejména na mikroekonomické úrovni s využitím výsledků mezinárodního šetření CIS podle vnitřních a vnějších zdrojů inovačních aktivit, jejich klíčových forem, výsledků i překážek. Oblast využití ICT je hodnocena podle širokého spektra charakteristik informační společnosti, a to na makroekonomické i podnikové úrovni zejména s důrazem na intenzitu a formy využití jednotlivých typů prostředků a aplikací a jejich ekonomické efekty. Na ESF byla problematika inovační výkonnosti členěna do tří subkomponent, a to na výzkum inovační výkonnosti (a) na úrovni podniku, (b) z regionálního hlediska a (c) z hlediska veřejné podpory inovačních aktivit. Aktuálním fenoménem, na který byla při analýze speciálně zaměřena pozornost, je problematika sítí

či klastrů, umožňujících cestou dynamického propojování výrobních, výzkumných, prodejních aj. subjektů vytvářet prostředí pro přípravu a realizaci významných inovací. Prostřednictvím analýzy vztahů mezi subjekty, založené na teorii sítí, je možné identifikovat důležité prvky přispívající k růstu schopnosti podniku inovovat, a to nejen v rámci jednoho sektoru či odvětví. Z hlediska regionální kvality podnikatelského prostředí a inovačního potenciálu podniků byl zpracován model vnitřního a vnějšího prostředí podniku, který slouží jako nástroj integrace poznatků z různých oblastí a disciplín, z nichž každá je doménou relativně autonomních přístupů a metod, opírajících se o svébytná teoretická východiska i terminologii. Byl rozpracován prostorový model ekonomického rozvoje ČR, vycházející z originální metodiky. Jejím základem jsou investiční a rozvojové preference firem, které byly s využitím statistických metod vícerozměrné analýzy následně syntetizovány do celkem 16 významově rozlišených faktorů kvality podnikatelského prostředí. Byly rozpracovány analýzy zaměřené na vyhodnocení vybraných strukturálních charakteristik rozvoje ekonomiky na úrovni krajů ČR.

(4) Komponenta kvalita lidských zdrojů byla výlučně zpracovávána v NOZV. Práce byly soustředěny zejména na sestavení reprezentativního souboru indikátorů charakterizujícího kvalitu lidských zdrojů (LZ), na vyhodnocení kvality LZ ČR v mezinárodním srovnání a na metodologii kontextové analýzy. V počáteční fázi se uskutečnily interní diskuse k vymezení strukturovaného přístupu k analýzám lidských zdrojů a na jeho základě k výběru indikátorů, které umožní komplexně postihnout nejen základní aspekty kvality LZ, ale i rozhodující faktory, které tuto kvalitu ovlivňují. Důležitým kritériem pro výběr ukazatelů byla jejich dostupnost pro ČR i pro jednotlivé členské země EU, a dále USA a Japonsko, jako hlavní ekonomické konkurenty EU. Byly zkoumány zejména metodologické aspekty jednotlivých indikátorů, způsoby tvorby, mezinárodní srovnatelnost a z toho vyplývající vypovídací schopnost. Soubor indikátorů komponenty byl postupně sladčován se souborem indikátorů ostatních komponent, aby bylo zajištěno co možná nejkomplexnější postižení stávající úrovně konkurenceschopnosti české ekonomiky. Po odsouhlasení souboru indikátorů uvnitř pracovního týmu byla zpracována metodologie kontextové analýzy a provedena analýza v rámci čtyř dílčích bloků. V prvním bloku byly analyzovány kvalifikace a dovednosti dospělé populace včetně flexibility a adaptability, ve druhém bloku účast obyvatelstva na jednotlivých formách vzdělávání, dále byla pozornost věnována výdajům na vzdělávání v rozčlenění na veřejné a soukromé výdaje. Čtvrtý blok se zabýval lidskými zdroji pro rozvoj technologií podle základních stavových a tokových charakteristik.